

INTRODUCERE

In ultimii ani, Baker Books a publicat numeroase volume axate pe „trei întrebări cruciale“ despre un subiect biblic sau teologic mai controversat. Studii utile au examinat probleme-cheie despre Duhul Sfânt și darurile harismatice, războiul spiritual, zilele sau vremurile din urmă, locul femeilor în lucrare și așa mai departe. O carte care nu respectă formatul standard, care presupune focalizarea pe o temă mai restrânsă și bine definită, este *Interpretarea Vechiului Testament. 3 întrebări cruciale*¹ a lui Tremper Longman. În ea, Longman abordează o temă foarte largă – „cheile înțelegerii Vechiului Testament“, comparația între Dumnezeu Vechiului Testament și Dumnezeu Noului Testament și îndrumări pentru felul în care creștinii pot să aplice Vechiul Testament astăzi.

Datorită popularității lucrării lui Longman, cei de la Baker Books m-au abordat pentru a alcătui un volum pereche pe Noul Testament. Dar care ar trebui să fie

¹ Tremper Longman, *Interpretarea Vechiului Testament. 3 întrebări cruciale*, Editura LOGOS, Cluj-Napoca, 2010.

INTERPRETAREA NOULUI TESTAMENT

cele trei întrebări? Fără îndoială, cele mai cuprinzătoare două secțiuni din Noul Testament tratează viața lui Isus (cele patru evanghelii) și lucrarea lui Pavel (mare parte din Fapte și toate epistolele sale). Primele două întrebări ar trebui probabil să se ocupe de lucrarea acestor doi bărbați. Și, deși Noul Testament nu este atât de dificil de aplicat precum Vechiul Testament, problemele aplicării lui rămân cu siguranță cruciale. S-a decis, astfel, formularea celor trei întrebări despre Isus, despre Pavel și despre aplicații. Acum trebuia să decidem forma specifică a întrebărilor.

Neîndoielnic, cel mai controversat aspect al vieții lui Hristos, în ultimii două sute de ani, din momentul apariției cercetării biblice moderne, este dacă sunt sau nu credibile portretele lui Isus din Nazaret din Noul Testament. Există, fără îndoială, porțiuni neclare în evanghelii, dar orice persoană rezonabilă, capabilă să citească o traducere bună a Bibliei, poate să recunoască de îndată faptul că Matei, Marcu, Luca și Ioan au crezut cu toții că Isus a fost mult mai mult decât un învățător bun, un rabin iudeu și un profet controversat din secolul I. Au crezut că El era în același timp și Mesia sau eliberatorul cel mult așteptat al Israelului, un mesager trimis de sus, chiar Dumnezeu întrupat. Din aceste convingeri a rezultat un corolar crucial – toți oamenii vor fi, într-o zi, judecați pe baza răspunsului dat de ei lui Isus. Adepții Lui așteaptă o nouă eră, inaugurată deja în timpul vieții Lui, dar care se va desăvârși abia când El Se va întoarce din cer, pentru a domni pe pământ. Creștinii, cum au fost numiți mai târziu adepții Lui, vor avea atunci parte de o eternitate de nesfârșită fericire în compania lui Dumnezeu și a celorlalți creștini, iar cei care L-au respins pe Isus și me-

INTRODUCERE

sajul Noului Testament despre El vor petrece o eternitate despărțiți de Dumnezeu și de toate lucrurile bune.

Din această perspectivă, modul cum cântărim afirmațiile din Noul Testament despre Isus constituie, astfel, cea mai importantă problemă cu care se confruntă un om în această viață, în ciuda culturii lumii noastre, care ar înlocui-o cu zeci de alte preocupări ipotetic mai presante. Dar această linie de argumentare pretinde că cel puțin conturul de bază al portretului lui Hristos din Biblie este demn de încredere. Dacă Isus nu ar fi făcut afirmațiile despre Sine pe care le prezintă Noul Testament, atunci am fi putut să-I acordăm un rol mai mic în istoria umanității și să continuăm să ne batem capul cu evenimente curente mai urgente. Una din cele trei întrebări cruciale pe care le abordează această carte trebuie, de aceea, să aibă legătură cu veridicitatea istorică a Noului Testament. Sau, pentru a formula mai precis întrebarea: comunică porțiunile aparent istorice ale Noului Testament o istorie demnă de încredere? Asta înseamnă că trebuie să examinăm cu atenție evangheliile și Faptele Apostolilor, care se presupune că oferă biografii ale lui Isus și, respectiv, istoria primei generații de creștini. Dar există reflecții autobiografice în epistolele lui Pavel, care, de asemenea, vor trebui luate în considerare, împreună cu influența dovezilor indirecte asupra chestiunilor de natură istorică din toate epistolele Noului Testament și chiar și din cartea Apocalipsei.

O întrebare crucială strâns legată de acestea mută atenția de la Isus la Pavel. Chiar dacă portretul esențial al lui Isus pe care îl zugrăvește Noul Testament se dovedește a fi demn de încredere, mesajul Său sună, adesea, foarte diferit de cel al celui mai mare predicator misi-

INTERPRETAREA NOULUI TESTAMENT

onar al secolului I, apostolul Pavel. Bisericile din multe perioade și locuri de-a lungul istoriei creștinismului i-au acordat mai multă atenție lui Pavel decât lui Isus, în încercarea de a însuma concis mesajul Evangheliei. Putem să împăcăm învățătura celor două personalități formatoare? Sau atât de mult a denaturat Pavel mesajul lui Isus, încât trebuie să alegem unul în defavoarea celuilalt? A fost într-adevăr Pavel al doilea fondator sau, poate, chiar adevăratul fondator al creștinismului, așa cum s-a dezvoltat de-a lungul secolelor? A doua întrebare crucială a noastră trebuie, prin urmare, să pună în discuție continuitatea și discontinuitatea dintre Isus și Pavel, așa cum sunt prezentate în Noul Testament. Este o problemă de tipul „Isus contra lui Pavel“ sau cei doi pot fi văzuți completându-se reciproc, în timp ce își păstrează, totuși, trăsăturile distinctive? În mod evident, putem să răspundem la această întrebare abia după ce avem o înțelegere clară a ceea ce reprezenta fiecare dintre ei. După ce ne vom ocupa de aceste două întrebări cruciale, atunci vom ști care este interpretarea corectă a unei mari părți a Noului Testament.

Deoarece interpretarea nu ajută prea mult dacă nu duce la aplicație, a treia întrebare crucială corespunde celei omoloage ei din volumul lui Longman. Cum aplicăm Noul Testament astăzi, în special în culturile foarte îndepărtate în timp și spațiu de cele ale lumii mediteraneene din secolul I, în care și-au desfășurat lucrarea Isus și Pavel? Mai precis, ce principii variabile se conturează pentru aplicarea diverselor forme literare ale Noului Testament? În definitiv, parabolele lui Isus nu trebuie interpretate ca istorie per se, nici materialul narativ nu oferă lecții în același fel în care o fac poruncile mai

INTRODUCERE

directe. Iar biografiile, istoriile și epistolele, toate se deosebesc de literatura apocaliptică – genul literar pe care Apocalipsa îl reflectă cel mai bine. Ce ar trebui să facă astăzi cititorii cu acea colecție de vedenii care uneori se învecinează cu bizarul?

Există, cu siguranță, alte seturi de „trei întrebări cruciale“ care ar putea să ne ajute să înțelegem mult mai bine Noul Testament, dar cele alese ar trebui să ne ajute semnificativ în atingerea acestui obiectiv. Deoarece mărimea cărților din această serie este destul de modestă, fiecare capitol va trece rapid în revistă domenii vaste, fără povara unei ample documentări erudite. Dar am încercat să ofer o cantitate suficient de consistentă de note de subsol, care vor permite cititorilor să urmărească problemele mai în detaliu, acolo unde doresc să o facă, fapt ce demonstrează că toate opiniile pe care le prezint în această lucrare au la bază o cercetare mai detaliată, meticuloasă. Chiar și atunci când apar afirmații cu o susținere mai firavă din partea teologilor, consider că aceste opinii sunt bazate pe o argumentație solidă. Majoritatea, mai ales când se află sub influența unor presupoziii foarte liberale, nu are întotdeauna dreptate! Cititorii ar trebui să abordeze problemele cu mintea deschisă și să decidă ei înșiși dacă ceea ce prezint eu pe tema fiecărui subiect se dovedește a fi convingător. Să ne îndreptăm acum asupra Noului Testament și să vedem dacă putem să-l înțelegem.

CAPITOLUL 1

Este Noul Testament veridic din punct de vedere istoric?

Isus și originile creștinătății continuă să fascineze oamenii. Rafturile cu cărți religioase din toate lanțurile mari de librării găzduiesc numeroase titluri pe aceste teme. Din păcate, ele variază de la cărți scrise de cercetători responsabili, până la lucrări de pură ficțiune, ademenind cititorii creduli cu reclama că sunt cea mai recentă „descoperire autentică“ despre începuturile creștinismului. Putem distinge trei categorii de astfel de cărți care se situează în afara curentului principal de învățatură biblică serioasă.

INTERPRETAREA NOULUI TESTAMENT

În primul rând, și cele mai deranjante dintre toate, sunt cărțile care nu se bazează pe niciun fel de dovezi istorice valide. Un profesor de meteorologie pensionat, fost cadru didactic la o importantă universitate de stat, devine fascinat de OZN-uri și publică două cărți despre un presupus document aramaic, descoperit în Orientul Mijlociu, dar apoi (în mod convenabil), pierdut din nou, păstrat doar într-o traducere în limba germană făcută de un „OZN-ist“, care rescrie Evanghelia lui Matei. În acest document, Isus este transformat într-un extraterestru din spațiul cosmic, care vizitează pământul pentru a propovădui o doctrină similară cu filozofia modernă „New Age“!¹ Sau, din nou, o colecție de mare succes de ficțiune creștină, antică și mai recentă, intitulată *The Archko Volume*, pretinde că pune la dispoziția publicului adevăratele relatări despre Isus și creștinismul timpuriu, fără să recunoască faptul că niciun istoric respectabil din lume nu crede că vreo iotă din conținutul ei reflectă fapte istorice.²

O a doua categorie are de-a face cu denaturarea dovezilor recent descoperite. Când au fost dezgropate sulițele de la Marea Moartă, la scurtă vreme după al Doilea Război Mondial, s-au făcut tot felul de afirmații senzaționale în legătură cu modul în care acestea vor rescrie radical istoria originilor creștine. Asta nu s-a întâmplat, dar o altă rafală de exagerări fanteziste a izbucnit la înce-

¹ James W. Deardorff, *Celestial Teachings: The Emergence of the True Testament of Jmmanuel (Jesus)*, Wild Flower Press, Tigard, Oreg., 1990 (litera „J“ nu este o greșeală de tipar; așa o scrie el); idem, *The Problem of New Testament Gospel Origins*, Mellen Research University Press, San Francisco 1992.

² William D. Mahan, *The Archko Volume: The Archaeological Writings of the Sanhedrim and Talmuds of the Jews*, ed. M. McIntosh and T.H. Twyman, 1887; Keats, New Canaan, Conn., 1975. Volumul continuă să fie retipărit și difuzat pe scară largă.

Critica textuală

Punctul standard de pornire în investigarea veridicității unui document antic nu îl constituie verificarea credibilității conținutului său *per se*, ci încearcă să stabilească dacă punem fi încrezători că avem ceva apropiat de ceea ce autorul documentului a scris inițial. În majoritatea cazurilor, cele mai vechi copii ale unei cărți pe care le avem datează din perioade aflate la câteva secole distanță de original. Și, în general, nici nu există prea multe copii ale unei anumite cărți din perioada de dinainte de inventarea tiparului. De exemplu, există doar nouă sau zece manuscrise bune pentru *Războaiele galice* ale lui Cezar și cele mai vechi sunt datate ca fiind cu nouă sute de ani mai târzii decât evenimentele descrise. Doar treizeci și cinci din cele 142 de cărți ale istoriei romane a lui Titus Livius au supraviețuit și acestea în aproximativ douăzeci de manuscrise, dintre care doar unul datează din secolul al IV-lea. Doar patru cărți și jumătate dintre cele paisprezece cărți de istorie romană ale lui Tacit au supraviețuit și acestea doar în două manuscrise, datând din secolele IX și XI.¹⁵

Spre deosebire de acestea, dovezile textuale în favoarea Noului Testament din primele secole după ce a fost scris sunt uluitoare. Cercetători de aproape toate culorile teologice sunt de acord că scribii creștini au copiat Noul Testament cu o grijă extraordinară, egalată doar de exactitatea cu care scribii evrei copiau Scripturile evreiești (Vechiul Testament creștin). Doar în

¹⁵ F.F. Bruce, *The New Testament Documents: Are They Reliable?*, InterVarsity Press, Downers Grove, Ill., 1960, p.16; în românește, *Documentele care stau la baza Noului Testament*, s.a.

ESTE NOUL TESTAMENT VERIDIC DIN PUNCT DE VEDERE ISTORIC?

Paternitatea și data

Odată ce am stabilit că avem o reconstrucție veridică a ceea ce conținea un document antic, bazată pe compararea manuscriselor scrise la o dată mai târzie, suntem gata să începem să evaluăm veridicitatea conținutului său. Următoarea întrebare standard pentru istoricii Antichității este dacă putem determina cine a fost autorul documentului și data când a fost scris. Dacă autorul se dovedește a fi cineva care avea posibilitatea să cunoască adevărul despre oamenii sau evenimentele descrise, dacă putem stabili că natura caracterului lui sau al ei era, în general, demn de încredere, convingerea noastră despre veridicitatea documentului crește. Dacă data la care lucrarea a fost scrisă este situată în timpul vieții martorilor oculari ai evenimentelor narate, de asemenea, încrederea noastră crește. Dacă aceste condiții nu sunt îndeplinite, devenim mai sceptici cu privire la conținutul istoriei narate.

Cum se comportă Evangheliile și Faptele Apostolilor când sunt verificate după aceste criterii? Remarcabil de bine, cel puțin după standardele antice. Strict vorbind, autorii acestor cinci cărți sunt anonimi, deoarece numele Matei, Marcu, Luca și Ioan nu apar în niciun verset ca desemnându-i pe autorii acestor documente. Numele apar însă în toate manuscrisele existente ca făcând parte din titlul celor patru evanghelii. Dar este puțin probabil ca patru dintre primii creștini să fi decis, în mod independent, să-și intituleze scrierile „Evanghelia după X“ (unde „X“ reprezintă numele autorului). Este mai probabil ca Biserica Primară să fi adăugat aceste titluri paralele pentru a distinge o evanghelie de alta

ESTE NOUL TESTAMENT VERIDIC DIN PUNCT DE VEDERE ISTORIC?

Minunile

Singurul lucru care îl oprește pe Lüdemann să treacă de la observația că primii creștini *au crezut* că Hristos a fost înviat din morți la convingerea că *a fost* înviat în trup este presupuziția lui sinceră că astfel de lucruri sau orice fel de eveniment cu adevărat miraculos nu se pot întâmpla niciodată. Chiar dacă problema minunilor pare mai potrivit să fie abordată într-o carte separată, nu o pot evita cu desăvârșire în acest capitol, deși remarcile mele trebuie să fie succinte.¹⁰⁴

Scepticism și răspuns

Există trei motive principale pentru care mulți învățați moderni cred că minunile nu se pot petrece. În primul rând, unii cred că știința a dovedit netemeinicia minunilor. Cea mai faimoasă exprimare a acestei convingeri vine de la prolificul savant și teolog german nou-testamentar de acum o jumătate de secol, Rudolf Bultmann, care a decretat că „cunoștințele omului și stăpânirea lui asupra lumii au avansat atât de mult prin intermediul științei și tehnologiei, încât nu mai este posibil ca cineva să aibă la modul serios concepția nou-testamentară despre lume”.¹⁰⁵ Oamenii de odinioară pur și simplu nu știau ceea ce știm noi despre legile universale

¹⁰⁴ Cea mai bună discuție filozofică recentă este Douglas Geivett și Gary R. Habermas, ed., *In Defense of Miracles: A Comprehensive Case for God's Action in History*, InterVarsity Press, Downers Grove, Ill., 1997. Cel mai bun studiu exegetic recent al minunilor lui Isus este Graham H. Twelftree, *Jesus the Miracle Worker: A Historical and Theological Study*, InterVarsity Press, Downers Grove, Ill., 1999.

¹⁰⁵ Rudolf Bultmann, „New Testament and Mythology“, în *Kerygma and Myth*, ed. H.-W. Bartsch, SPCK, Londra, 1953, p. 4.

CAPITOLUL 2

A fost Pavel adevăratul fondator al creștinismului?

La mijlocul secolului al XIX-lea, teologul german specialist în Noul Testament, Ferdinand Christian Baur, a propus o revizuire completă a înțelegerii tradiționale a originilor creștinismului. Folosind filozofia istoriei a lui G.W.F. Hegel, cel care l-a inspirat pe Karl Marx în sfera politicii, Baur considera că ar putea identifica la primele generații din istoria Bisericii un proces de tip „teză-antiteză-sinteză“. O ramură a creștinismului l-a urmat pe Petru, care a rămas relativ fidel învățăturilor iudaice ale lui Isus. Pavel însă a întruchipat o abordare contrară, influențată mai mult de cultura greco-romană. Generațiile următoare au creat, apoi, o sinteză a celor

INTERPRETAREA NOULUI TESTAMENT

două abordări. La sfârșitul secolului al XIX-lea, un alt liberal german, William Wrede, a dezvoltat teza lui Baur și l-a etichetat pe Pavel drept al doilea fondator al creștinismului.¹ Scriitori din alte domenii au fost chiar mai vehemenți în descrierile lor. Faimosul dramaturg englez George Bernard Shaw a scris despre „monstruoasa impostură a lui Isus“, în timp ce filozoful nihilist Friedrich Nietzsche l-a numit pe Pavel „primul creștin“ și „*dysangelist* evreu“ (adică, purtător de vești rele, nu „evangelist“ sau aducător de vești bune).²

O comparație superficială între Isus și Pavel cu siguranță dezvăluie mai degrabă deosebirile decât asemănările. Pavel pare să citeze sau să facă aluzie la învățăturile lui Isus doar arareori, iar informațiile despre viața lui Hristos sunt chiar mai puține. Se concentrează în schimb pe semnificația morții și învierii lui Isus și folosește categorii hristologice care-L descriu pe Isus ca ființă divină preamărită. Mai ales pentru cei cărora li se pare că evangheliile nu sunt chiar de încredere, care se îndoiesc că Isus S-a comportat vreodată sau a pretins a fi mai mult decât un profet, Pavel pare să acționeze într-o cu totul altă lume.

În prima jumătate a secolului XX, Rudolf Bultmann a muncit mai mult decât oricine altcineva să-i țină pe Isus și pe Pavel la distanță unul de celălalt. Dar pentru Bultmann, credința nu se baza pe dovezi istorice, ci pe mărturia Duhului Sfânt adusă unei persoane prin Cu-

¹ Pentru ambele evoluții, vezi studiul istoric în Victor P. Furnish, „The Jesus-Paul Debate: From Baur to Bullmann“, în *Paul and Jesus: Collected Essays*, ed. A.J.M. Wedderburn, JSOT, Sheffield, 1989, p. 17–50.

² Pentru aceste citate și pentru extrase din scrierile ambilor despre Pavel, vezi *The Writings of St. Paul: A Norton Critical Edition*, ed. Wayne A. Meeks, Norton, New York, 1972, p. 288–302.

A FOST PAVEL ADEVĂRATUL FONDATOR AL CREȘTINISMULUI?

vântul Său. Cineva ar putea să susțină doctrina creștină tradițională în calitatea sa de credincios, prin credința lui, chiar în condițiile în care studiile sale ca istoric l-ar conduce la concluzii radical diferite despre începuturile creștinismului. Bultmann a devenit, de asemenea, faimos pentru faptul că a recurs la 2 Corinteni 5:16 („Așa că, de acum încolo, nu mai cunoaștem pe nimeni în felul lumii; și chiar dacă am cunoscut pe Hristos în felul lumii, totuși acum nu-L mai cunoaștem în felul acesta“), susținând că acest lucru însemna că ucenicii, ca necredincioși, credeau că era important să-L evalueze pe Isus cel istoric, dar, în calitate de credincioși, ei recunoșteau că Isus cel pământesc era neimportant. Ceea ce conta era să se închine Domnului înviat.³

În a doua jumătate a secolului XX, pendulul a început să se îndepărteze de aceste poziții de scepticism extrem. Comentatorii au fost de acord că 2 Corinteni 5:16 pune în contrast două evaluări diferite ale lui Hristos, înainte și după învierea Sa – una care nu Îl vedea ca pe Mesia cel divin și una care Îl vedea ca pe Mesia.⁴ Teologi conservatori precum F. F. Bruce și J. W. Fraser au scris cărți importante, subliniind continuitatea dintre viețile și învățăturile lui Isus și ale lui Pavel,⁵ generând o încredere crescândă în asemănările dintre cei doi bărbați chiar și

³ Vezi, în special, Rudolf Bultmann, „Jesus and Paul“, în *Existence and Faith*, ed. și trad. Schubert M. Ogden, Meridian, New York, 1960, p. 183–201.

⁴ Pe lângă comentariile standard, vezi, în special, studiul altfel destul de liberal al lui C. Wolff, „The Apostolic Knowledge of Christ: Exegetical Reflections on 2 Corinthians 5.14ff.“, în Wedderburn, *Paul and Jesus*, p. 81–98.

⁵ F. F. Bruce, *Paul and Jesus*, Baker, Grand Rapids, 1974; J. W. Fraser, *Jesus and Paul: Paul as Interpreter of Jesus from Harnack to Kümmel*, Marcham Manor Press, Appleford, Anglia, 1974.

CAPITOLUL 3

Cum trebuie să aplice creștinul Noul Testament în viața sa?

Majoritatea cititorilor Noului Testament au dat uneori peste aplicații exagerate ale textului. Unii au inventat poate câteva chiar ei înșiși. Se povestește că o femeie cu mari probleme în căsnicie a deschis Biblia la întâmplare și, când i-au căzut ochii pe textul din Efeseni 4:22 („să vă lepădați de omul cel vechi care se strică după poftele înșelătoare“, KJV), l-a interpretat drept permisiunea de a intenta divorț! Majoritatea aplicațiilor greșite nu merg atât de departe, dar am auzit personal creștini citând Filipeni 4:13 („Pot face totul prin El, care mă întărește“, NIV) ca argument pentru a se an-

INTERPRETAREA NOULUI TESTAMENT

gaja în ceva pentru care toți cei din jur îi consideră lipsiți și de înzestrare, și de chemare. Scoțând versetul din context, pierd din vedere faptul că Pavel vorbea despre a fi mulțumit în orice context socio-economic. De asemenea, am auzit credincioși luând 1 Timotei 5:8 („Dacă nu poartă cineva grijă de ai lui... s-a lepădat de credință, și este mai rău decât un necredincios“) ca o poruncă pentru soț să fie principalul susținător financiar al familiei. Ei nu observă contextul care se referă la copiii adulți, de orice gen, care se îngrijesc de părinții neajutorați și în vârstă.

Aceste exemple demonstrează că aplicația validă nu poate fi separată de interpretarea legitimă. Până nu știm ce a vrut să spună un pasaj în contextele sale istorice și literare originale și până nu avem o traducere pe care să ne putem baza, care să reflecte înțelesurile exacte ale cuvintelor și propozițiilor din acel pasaj, nu putem stabili cum să-l aplicăm contextelor noastre destul de diferite în secolul XXI. Există din belșug nenumărate manuale pentru a-l iniția pe interpretul novice în principiile interpretării biblice – „hermeneutică“, așa cum este adesea numită.¹ Dar nu sunt la fel de multe cărți care să se concentreze în primul rând pe aplicație.² Am scris în altă parte despre câteva dintre principiile importante de

¹ Pentru inițiere, vezi, în special, Gordon D. Fee și Douglas Stuart, *How to Read the Bible for All Its Worth*, rev. ed., Zondervan, Grand Rapids, 1993 (în românește: *Biblia ca literatură*, LOGOS, Cluj-Napoca, 2003). Pentru mai multe detalii, vezi William W. Klein, Craig L. Blomberg și Robert L. Hubbard, Jr., *Introduction to Biblical Interpretation*, rev. ed., Nashville: Nelson, în curs de apariție.

² Excepții importante, recente, includ Jack Kuhatschek, *Taking the Guesswork Out of Applying the Bible*, Zondervan, Grand Rapids, 1990; David Veerman, *How to Apply the Bible*, Tyndale, Wheaton, Ill., 1993; și Daniel M. Doriani, *Putting the Truth to Work: The Theory and Practice of Biblical Application*, Presbyterian & Reformed, Phillipsburg, N.J., 2001.